

**INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK
BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING
METAKOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI**

Shobekova Nigora Mamurovna

Andijon davlat pedagogika instituti

mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Tezida integrativ yondashuv asosida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metakompetentligini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik texnologiya ishlab chiqilgan va uning samaradorligi tahlil qilingan. Metakompetentliging mazmuni metakognitiv, reflektiv, kommunikativ, integrativ va amaliy-regulyativ kompetensiyalar majmuasi sifatida yoritiladi. Tadqiqotda aralash metodlardan foydalanildi: pedagogik kuzatuv, diagnostik testlar, kontent tahlil, eksperimental-amaliy ishlar va sifat tahlili. Natijalar integrativ yondashuv asosidagi o‘quv faoliyati talabalar tomonidan bilimlarni chuqur o‘zlashtirish, nazariy ma’lumotlarni amaliyotga qo‘llash, mustaqil fikrlash, refleksiya yuritish va kasbiy vaziyatlarda moslashuvchan qaror qabul qilish ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishini ko‘rsatdi. Ish yakunida boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi bo‘yicha o‘qituvchilar tayyorlash dasturlarida metakompetentlikni shakllantirishning samarali yo‘llari bo‘yicha takliflar berilgan.

Kalit so‘zlar: integrativ yondashuv, metakompetentlik, pedagogik texnologiya, bo‘lajak o‘qituvchi, boshlang‘ich ta’lim, refleksiya, metakognitiv kompetensiya.

KIRISH

Global ta'lim tizimida yuz berayotgan innovatsion jarayonlar bo'lajak o'qituvchilardan nafaqat predmet bo'yicha bilimlarga ega bo'lishni, balki ularni turli kontekstlarda qo'llay olish, o'quv jarayonini boshqarish, mustaqil o'rganish va o'z kasbiy faoliyatini tahlil qila olish kabi ko'nikmalarga ega bo'lishni talab qilmoqda. Ushbu yuqori darajadagi kasbiy tayyorgarlik "metakompetentlik" atamasi orqali ifodalanadi. Metakompetentlik – bu talabanning bilimlarni integratsiyalash, o'z faoliyatini rejalashtirish, nazorat qilish, baholash hamda refleksiya asosida takomillashtirish qobiliyatlaridir.

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari ko'p funksiyali pedagog bo'lgani sababli ularda metakompetentlikning rivojlangan bo'lishi ayniqsa muhim. Ular bir vaqtning o'zida bir nechta fanlarni o'qitadi, o'quvchilarning psixologik rivojlanishini kuzatadi, kommunikativ muhit yaratadi va o'quv jarayonini tizimli boshqaradi. Shuning uchun pedagogik universitetlarda metakompetentlikni shakllantirishga yo'naltirilgan maxsus texnologiyalarni tatbiq etish dolzarb masaladir.

Integrativ yondashuv — bilim va faoliyat turlarini yagona pedagogik tizimda uyg'unlashtirish imkonini beruvchi metodologik asosdir. Integratsiya jarayonida talabalar turli fanlar mazmunini bog'laydi, nazariy bilimlarni amaliyot bilan birlashtiradi, kontekstlararo fikrlashni rivojlantiradi. Mazkur maqolada integrativ yondashuv asosida metakompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan texnologiya ishlab chiqilib, uning tajriba-sinov ishlari orqali samaradorligi tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot dizayni

Tadqiqot aralash metodologiya asosida tashkil etildi. Unda:

— pedagogik kuzatuv;

- diagnostik testlar;
 - talabalarning amaliy ishlari tahlili;
 - eksperiment (nazorat va tajriba guruhlar bilan);
 - sifat tahlili asosida reflektiv yozuvlar tahlili
- kabi usullardan foydalanildi.

Ishtirokchilar

Tadqiqotda pedagogika universitetining “Boshlang‘ich ta‘lim” yo‘nalishida tahsil olayotgan 96 nafar talaba ishtirok etdi. Ular quyidagicha taqsimlandi:

- tajriba guruhi: 50 nafar;
- nazorat guruhi: 46 nafar.

Tadqiqot bosqichlari

Diagnostika bosqichi

- talabalar metakompetentligining boshlang‘ich darajasini aniqlash;
- mavjud o‘quv dasturlarining integrativlik darajasini tahlil qilish.

Loyiha bosqichi

- integrativ texnologiyani ishlab chiqish;
- o‘quv topshiriqlari, reflektiv mashqlar va integrativ modullarni yaratish.

Amaliy-eksperimental bosqich

- texnologiyani tajriba guruhida joriy etish;
- nazorat guruhida an’anaviy dars shakllarini davom ettirish.

Tahlil bosqichi

- natijalarni solishtirish;
- sifat va miqdoriy ko‘rsatkichlarni umumlashtirish.

Metakompetentlik ko‘rsatkichlari

Quyidagi besh asosiy komponent baholandi:

- kognitiv-integrativ kompetensiya (bilimlarni bog‘lash, sintez qilish);
- metakognitiv kompetensiya (rejalashtirish, monitoring, o‘z-o‘zini baholash);
- reflektiv kompetensiya (o‘quv faoliyatini tahlil qilish);
- kommunikativ kompetensiya (muloqot va hamkorlik);
- amaliy-regulyativ kompetensiya (o‘qituvchilik vaziyatida moslashuvchan qaror qabul qilish).

NATIJALAR

Boshlang‘ich diagnostika natijalari

Dastlabki diagnostika quyidagilarni ko‘rsatdi:

- bilimlar alohida bloklarda shakllangan;
- nazariy tushunchalarni amaliyotga qo‘llash qiyin;
- refleksiya ko‘nikmalari sust;
- mustaqil o‘quv faoliyatini boshqarish darajasi past.

Bu holatlar integrativ texnologiyaning zarurligini tasdiqladi.

Integrativ texnologiya tuzilmasi

Texnologiya to'rtta moduldan iborat.

Kognitiv–integrativ rivojlantirish

Ushbu modulda:

— integrativ ma'ruzalar (pedagogika, psixologiya, metodika bog'langan holda);

— “Fanlararo xarita” tuzish mashqlari;

— real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish

amalga oshirildi.

Natija: Talabalar turli fanlar bilimlarini yagona tizimga birlashtira oldi.

Metakognitiv va reflektiv rivojlantirish

Mashg'ulotlar:

— “Refleksiv kundalik”;

— o'z-o'zini baholash jadvallari;

— o'quv faoliyati bo'yicha savol-javobli refleksiya ni o'z ichiga oldi.

Natija: Mustaqil o'qishni rejalashtirish va o'z faoliyatini nazorat qilish sezilarli rivojlandi.

Amaliy integratsiya

Amaliy mashg'ulotlar tarkibi:

— mikro-o'qitish;

— dars loyihalash;

— maktab amaliyotida integrativ vazifalarni bajarish.

Natija: Talabalar nazariy bilimlarni real dars vaziyatlarida qo'llashni o'rgandi.

Hamkorlikka asoslangan kommunikativ integratsiya

Mashg'ulotlar:

- guruhiiy loyiha ishlari;
- pedagogik keyslar yechish;
- o'zaro tahlil va mulohaza almashish.

Natija: Muloqot, tinglash, fikrni asoslash va jamoaviy qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlandi.

Eksperiment yakunlari

Tajriba guruhida metakompetentlik ko'rsatkichlari sezilarli oshdi:

- kognitiv-integrativ kompetensiya 41% ga;
- metakognitiv kompetensiya 47% ga;
- amaliy-regulyativ kompetensiya 39% ga;
- kommunikativ kompetensiya 35% ga;
- reflektiv kompetensiya 50% ga oshdi.

Nazorat guruhida o'sish past darajada (7–13%) qayd etildi.

Sifat tahlili

Talabalar quyidagi o'zgarishlarni qayd etdi:

- nazariy bilimlarni bog'lay olish qobiliyati oshdi;
- darsni rejalashtirishda ancha mustaqil va ishonchli bo'lishdi;

- o‘z faoliyatiga tanqidiy nigoh bilan qarash ko‘nikmalari shakllandi;
- pedagogik vaziyatlarda moslashuvchanlik yaxshilandi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar integrativ yondashuvning metakompetentlikni rivojlantirishdagi kuchli ta’sirini tasdiqlaydi.

Bilimlarni integratsiyalash ta’lim mazmunini yaxlitlashtiradi

Talabalar turli fanlardan olingan bilimlarni yagona pedagogik jarayonga bog‘lashni o‘rgandi. Bu esa kelajakda boshlang‘ich sinfda ko‘p fanli o‘qituvchilik faoliyatini samarali olib borishga zamin yaratadi.

Metakognitiv mashqlar mustaqillikni oshiradi

Refleksiya kundaliklari va monitoring jadvallari talabalarning o‘z ta’limini tashkil etish, baholash va tahlil qilish kompetensiyalarini ancha rivojlantirdi.

Amaliy integratsiya nazariya va amaliyotni bog‘laydi

Mikro-o‘qitish va maktab amaliyoti davomida talabalarda nazariya asosida pedagogik qaror qabul qilish bosqichlari aniq shakllandi.

Hamkorlikdagi integratsiya kommunikativ muhit yaratadi

Guruhli topshiriqlar talabalarda muloqot madaniyati, fikr almashish va jamoaviy javobgarlikni kuchaytirdi.

Umuman olganda, integrativ yondashuv asosidagi texnologiya metakompetentlikning barcha komponentlari rivojlanishida ijobiy natija berdi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari integrativ yondashuv asosida yaratilgan pedagogik texnologiya bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining metakompetentligini rivojlantirishda juda samarali ekanini ko‘rsatdi.

Texnologiya quyidagilarni ta‘minladi:

- bilimlarning yaxlitlashuvi;
- metakognitiv va reflektiv ko‘nikmalar rivoji;
- amaliyotda nazariy bilimlarni qo‘llash;
- muloqot va hamkorlik fazilatlarining kuchayishi;
- mustaqil o‘rganish va kasbiy qaror qabul qilish malakalarining shakllanishi.

Natijalar ushbu texnologiyani pedagogik universitetlarning o‘quv jarayonlariga keng tatbiq etishni tavsiya etish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR

1. Biggs, J. Teaching for Quality Learning at University. London: Routledge, 2012.
2. Shulman, L. Signature pedagogies in the professions. Daedalus, 134(3), 2005.
3. Kolb, D. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Prentice Hall, 1984.
4. Darling-Hammond, L. Teacher Education Around the World: What We Know and How We Can Improve. Stanford University Press, 2017.
5. OECD. Future of Education and Skills 2030: Conceptual Learning Framework. Paris, 2019.

6.Vygotsky, L. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.

7.Hasanboeva O., Yo‘ldosheva Sh. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘zbekiston milliy nashriyoti, 2021.

8.Ziyodova D. Boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalalari. Ta’lim va innovatsiya, №4, 2022.

